

PROBLEMATIKA PREVENTIVNĚ VÝCHOVNÉHO PŮSOBENÍ VE VZDĚLÁVÁNÍ UČITELŮ NA ČESKÝCH PEDAGOGICKÝCH FAKULTÁCH

Problems of the preventively educational process in the education of teachers at Czech pedagogical faculties

Václav Bělík, Kamila Šindelková

Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, katedra sociální patologie a sociologie

Summary

The article deals with a topical theme of the development of the tertiary education. It is aimed at problems of the theme concerning the risk education in the pre-gradual process of the education of teachers. The targets of the text are descriptions of: 1. Changes in the social determination of the educational process; 2. Opinions of representatives of pedagogical faculties concerning the problems investigated and 3. The occurrence of teaching subjects aimed at the theme of the risk behaviour in educational plans for students of the teaching profession.

The prevention of the risk behaviour is a theme, which only slowly enters educational plans for students of the teaching profession. However, the teachers are just one of the most important components of the social control and have a chance to affect the risk manifestations of the behaviour still before their origination. Contents of the educational process are being varied – new special themes are increasing in number. The attitude to the educational process is, however, also being changed – teachers are carriers of the curricular reform. The strength of risks affecting children also varies – themes as stalking, cybernetic persecution and others occur. The contribution acquaints the reader with a view of contemporary education of students of the teaching profession at Czech pedagogical faculties in the field of the preventively educational work – it is aimed at the way of education of teachers, at teaching subjects and at the attitude of schools to these problems.

The results of the examinations indicate that pedagogical faculties put formally considerable emphasis onto problems of the work with social-pathological phenomena, but in their internal regulations, they have no established documents, which could delimit problems of social deviations in the pre-gradual study of teachers. The problems of social deviations are particularly taught at pedagogical and psychological departments. At any of the faculties considered, there is no independent department, which would be focused on the mentioned problems in the school environment. The pre-gradual programme of teachers at pedagogical faculties is better as to the number of subjects solving in their contents problems of the prevention of the socially educational process (explicitly or through mediation) compared to other faculties. A set of proposals was established for the pre-gradual study of teachers based on the facts mentioned.

Key words: *prevention – risk behaviour – education – teacher – tertiary education*

Souhrn

Článek se zabývá aktuálním tématem rozvoje terciárního vzdělávání. Zaměřuje se na problematiku rizikového vzdělávání v pregraduální přípravě pedagogů. Cílem textu je popsat: 1. Změny v sociální determinaci výchovného procesu; 2. Názory představitelů pedagogických fakult ke zkoumané problematice a 3. Výskyt předmětů, které se zabývají tematikou rizikového chování v učebních plánech studentů učitelství.

Submitted: 2012-10-09 • Accepted: 2012-11-23 • Published online: 2012-12-31

PREVENCE ÚRAZŮ, OTRAV A NÁSILÍ: 8/2: 170–176 • ISSN 1801-0261 (Print) • ISSN 1804-7858 (Online)

Prevence rizikového chování je tématem, které se do učebních plánů studentů učitelství dostává jen velmi zvolna. Učitelé jsou však právě jedním z nejdůležitějších institutů sociální kontroly, které mají šanci na rizikové projevy chování působit ještě dříve, než samy začnou. Mění se obsah vzdělávání – přibývají nová témata po stránce odborné. Mění se také ale přístup ke vzdělávání – učitelé jsou nositeli kurikulární reformy. Mění se také síla rizik, která na děti působí – objevují se témata jako stalking, kyberšikana a další. Příspěvek seznamuje čtenáře s pohledem na současné vzdělávání studentů učitelství na českých pedagogických fakultách v oblasti preventivně výchovného působení – zaměřuje se na to, jak jsou pedagogové vzdělávání, kterými předměty mohou procházet a jak samotné školy k této problematice přistupují.

Z výsledků šetření vyplývá, že pedagogické fakulty formálně kladou velký důraz na problematiku práce se sociálněpatologickými jevy, avšak ve svých vnitřních předpisech nemají zavedený dokument, který by vymezoval problematiku sociálních deviací v pregraduální přípravě učitelů. Problematika sociálních deviací je vyučována především na katedrách pedagogických a psychologických. Samostatné pracoviště, které by se zaměřovalo na uvedenou problematiku ve školním prostředí, ani na jedné ze zkoumaných fakult není. Pregraduální příprava učitelů na pedagogických fakultách je lepší co do početnosti předmětů, které ve svém obsahu řeší problematiku prevence sociálně výchovného působení (explicitně či zprostředkovaně), než na fakultách ostatních. Z uvedených skutečností byl pro pregraduální přípravu učitelů stanoven soubor návrhů.

Klíčová slova: prevence – rizikové chování – edukace – učitel – terciární vzdělávání

ÚVOD

Problematika preventivně výchovného působení v sobě zahrnuje snahu předcházet problémům, které dnešní komplikovaná doba přináší, a to zejména v oblastí školství. Čelit jevům, které můžeme označit sociologicky jako sociálně deviantní a psychologicky jako sociálně rizikové či patologické (srov. Hoferková, Šimková, 2012), může v této oblasti pouze dobře připravený pedagog – učitel.

Sociální patologie je v našich poměrech tradiční studijní disciplínou v rámci oboru sociologie a oborů příbuzných, méně už oborů pedagogických. Po roce 1989 došlo k výraznému rozmachu studijních oborů sociálně orientovaných v souvislosti s přípravou na tzv. pomáhající profese – k nim v první řadě patří sociální pedagogika a sociální práce (Hroncová, Kraus, 2006, s. 9). Oba obory se dotýkají problémů sociální patologie rozdílně. Na různých fakultách dochází v různé míře k zastoupení sociálněpatologických témat v učebních plánech oborů sociální pedagogiky a sociální práce.

Odlíšná situace je v učitelském vzdělávání. Problematikou míry zastoupení předmětů, které se týkají prevence sociálních deviací v učebních plánech předmětů učitelství, se zabýváme dále. Zajímá nás především studium učitelů „neodborníků“ v oblasti sociálněpatologických jevů. Naopak tito učitelé jsou odborníky ve své učební profilaci. Vědomosti a dovednosti v oblasti sociálních deviací jsou pro učitele nepochybně velmi důležité. Pomohou mu rozeznávat stadia vývoje sociálních deviací v jeho

třídě, správně tato stadia diagnostikovat a bojovat s nimi. Realita je však velmi často tristní. Skopalová ve svém příspěvku na konferenci Socialia 2002 uvedla: „... pracuji i jako lektorka pro pedagogická centra a v kurzech, které jsou zaměřeny k jednotlivým sociálním negativům, předkládám metodické pokyny vydané MŠMT ČR. Mnozí účastníci těchto kurzů – pedagogové základních škol (většinou školní metodici prevence) – si se zájmem metodické pokyny prohlížejí, jako by je viděli poprvé. Přitom se jedná o dokumenty závazné pro školy a školská zařízení“ (Skopalová, 2002, s. 266).

Na základě komunikace s pedagogickými fakultami si dovoluujeme vyslovit subjektivní názor, který shrnuje postoje, které vyjádřila celá řada zástupců kateder učitelství při neformální komunikaci k problému:

Zástupci kateder často nevidí důvod, proč by měl být jejich student vzděláván v sociální patologii. Vysoká škola má předávat odborné vzdělání (srov. Bělík, 2007). Výchovné působení nemůže v žádném případě spočívat pouze v předávání vědomostí, v realizaci výchovně-vzdělávacího procesu (Bělík, Kraus, 2011, s. 64).

Problematika sociálních deviací v pregraduální přípravě učitelů

Zástupcům zkoumaných fakult (PdF v ČR) byly položeny 4 otázky s možnou volnou odpovědí. Dotazy byly položeny sekretariátu děkana zkoumané fakulty, popřípadě na jednotlivé katedry, které

se danou problematikou zabývají, popřípadě byli osloveni přímo vyučující primárních předmětů. Z důvodu obtížné dostupnosti k lidem, kteří by poskytli relevantní data, vnímejme uvedené odpovědi jako výťah z odpovědí a vstupní orientační šetření. V následující prezentaci uvádíme výběr z odpovědí, které jsme získali. Upozorňujeme, že všechny odpovědi si byly velmi podobné.

1. Jaký je vztah vaší školy k pregraduální přípravě učitelů v oblasti sociálněpatologických jevů?

- Naše škola vnímá toto téma jako velmi důležité v souvislosti s aktuální situací v českém školství. Považujeme za nutné, aby byli v této oblasti připraveni zejména učitelé sekundární školy, s důrazem na jejich působení na 2. stupni ZŠ.
- Naše fakulta klade velký důraz na pregraduální přípravu budoucích pedagogů a snaží se ve výuce i praxi zohlednit nové trendy a aktuální témata, k nimž sociální patologie a závislosti bezesporu patří. Studenti se s problematikou setkávají v několika předmětech, např. v základech zdravotních nauk, pediatrii, psychiatrii, sociálních patologiích a jejich prevenci, patologických závislostech, výchově ke zdraví aj. Jsou jim nabízeny syntetické poznatky z oblasti biologie, anatomie, fyziologie, patofyziologie, preventivní medicíny, neurologie, adiktologie a řady klinických disciplín. Pokládáme za důležité, aby se pedagog dozvěděl o typech, příznacích, řešení, prevenci a první pomoci u závislostí a jiných sociálních patologií. Řídíme se faktem, že i když by se řada sociálních patologií neměla ve škole masivně vyskytovat (díky legislativě, kvalitní funkci rodiny atd.), opak je pravdou a učitelé (mistři, vychovatelé aj.) musejí být na tuto skutečnost dobře a včas připraveni.
- Je to mimořádně důležitá oblast vzdělávání učitelů.
- K řešení problematiky sociálněpatologických jevů v pregraduální přípravě učitelů se nebude fakulta vyjadřovat z důvodu zneužití těchto údajů.
- Na PdF UHK se klade velký důraz na prevenci sociálněpatologických jevů. Těžiště této přípravy leží na katedře pedagogiky a psychologie ve spolupráci s katedrou sociální patologie a sociologie.

2. Má vaše škola dokument vymezující strategii pregraduální přípravy učitelů v oblasti sociálněpatologických jevů?

- Vyjma sylabu konkrétních předmětů žádný takový konkrétní dokument není.

- Ve všech formách studia se vyskytují povinné předměty, kde se posluchači alespoň v základní míře dozvídají o problematice sociálních patologií. Kromě toho si v případě zájmu mohou vybrat některý z povinně volitelných či volitelných předmětů, kde se pracuje s menšími skupinkami studentů, tematika je rozebírána do hloubky, je dostatek prostoru k diskusi i řešení modelových situací. Rozsah a způsob výuky, podobně anotace a sylaby předmětů i jejich ukončení jsou uvedeny v akreditovaných materiálech a dostupné též v informačním systému Masarykovy univerzity. Univerzita i pedagogická fakulta se aktivně hlásí k dokumentu WHO Zdraví pro všechny do 21. století (Zdraví 21).

3. Má vaše škola specializované pracoviště zaměřující se na oblast sociálněpatologických jevů?

- Specializované pracoviště na naší fakultě není, problematikou se zabývá katedra pedagogiky, případně též Centrum interkulturního vzdělávání.
- Na fakultě bohužel neexistuje úzce zaměřené pracoviště, které by se věnovalo pouze oblasti sociálních patologií. V různé míře se tímto tématem zabývají zvláště tyto katedry: speciální pedagogiky, sociální pedagogiky, rodinné výchovy a výchovy ke zdraví, psychologie, biologie, pedagogiky. V menší míře se mu okrajově věnují též další pracoviště PdF MU. Při Rektorátu MU existuje poradenské centrum, které nabízí služby studijního, pracovního a psychologického poradenství, uvažovali jsme v případě zájmu o rozšíření o problematiku prevence a zvládání sociálních patologií. Podobnou myšlenkou (poradna pro pedagogy z praxe) se zabývá i katedra psychologie PdF MU.
- Jsme katedra školní a sociální pedagogiky. Hlavně přes sociální pedagogiku zohledňujeme tuto tematiku.
- Takové pracoviště je zbytečné, nemáme je a stačí, aby se touto problematikou zabývaly katedry pedagogické a psychologické.
- Na UPOL se zabývá vybranými aspekty Středisko zdravého životního stylu a konkrétní vyučující v oborech pedagogických.

4. Je vaše škola zapojena do nějakého z grantů řešících problematiku sociálněpatologických jevů?

- Touto problematikou se v projektech zabývá zejména Mgr. Zdenek Svoboda, Ph.D. (katedra pedagogiky), který je zapojen v řešení různých projektů.

- Fakulta řeší 2 výzkumné záměry. Jeden z nich je nazván Učitelé a zdraví pro 21. století (hlavní řešitel doc. PhDr. Evžen Řehulka, CSc.), integruje různé pohledy na školu, učitele a žáka, zabývá se mj. i otázkou sociálních patologií a jejich prevence. Druhý výzkumný záměr (hlavní řešitelka prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.) se zvláště věnuje speciálním potřebám zdravotně postižených v kontextu Rámcového vzdělávacího programu, ale stranou nezůstávají ani otázky etopedické a prevence sociálněpatologických jevů ve škole. Fakulta získala řadu projektů MZd, MŠMT, FRVŠ a též bylo přiděleno několik interních grantů, zabývajících se sociálními patologiemi (šikana, drogy atd.). Spolupracujeme aktivně s LF MU (zvl. s Ústavem preventivního lékařství).
- Přímo na tuto problematiku ne, ale dotýkáme se jí např. v rámci projektu JPD 3 (ESF) v souvislosti s problematikou pedagogické praxe. Studenti mají za úkol vypracovat úkoly, které se týkají porušování školního řádu a budování prosociálních postojů.
- Na naší fakultě probíhal projekt: Komplexní analýza mládeže ve východočeském regionu, ve kterém řešili prof. PhDr. Blahoslav Kraus, CSc., a PhDr. Pavel Vacek, Ph.D., i problematiku sociálních deviací.

Z odpovědí, které zástupci pedagogických fakult poskytl, vyplývá, že formálně kladou velký důraz na problematiku práce se sociálněpatologickými jevy.

Zástupci pedagogických fakult vkládají velké naděje do předmětů, které jsme v práci označili jako sekundární (v textu vysvětleno dále).

Ani jedna ze zkoumaných pedagogických fakult neuvádí, že by měla ve svých vnitřních předpisech dokument, který by vymezoval problematiku sociálních deviací v pregraduální přípravě učitelů.

Problematika sociálních deviací je vyučována především na katedrách pedagogických a psychologických, okrajově na katedrách sociální pedagogiky a výjimku tvoří Univerzita Hradec Králové a Univerzita Palackého v Olomouci s katedrou sociální patologie a sociologie respektive ve Středisku zdravého životního stylu.

Samostatné pracoviště zaměřené na problematiku sociálních deviací, které by se zaměřovalo na školní prostředí, ani na jedné ze zkoumaných fakult není.

Je s podivem, že zástupci pedagogických fakult si často pletou pojmy sociální patologie s patopsychologií a těžiště často také vidí v oborech speciál-

ně pedagogických (s výjimkou lze souhlasit v oblasti etopedie).

Potěšující je, že na všech zkoumaných pedagogických fakultách se řeší minimálně jeden grant nebo projekt, který se zabývá otázkami ovlivňování zdravého životního stylu, hodnot atd.

Všechny zkoumané vysoké školy spolupracují s dalšími institucemi, které mají souvislosti s prevencí sociálních deviací.

Jak nahlížíjí koncepční materiály na přípravu speciálně vyškolených pedagogů:

Vysokoškolská příprava profesionálů v oblasti sociálněpatologických jevů se omezuje na studium pro 1) výchovné poradce a 2) školního metodika prevence, což upravuje vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků.

Ad 1) Studium pro výchovné poradce podle § 8 vyhlášky č. 317/2005 Sb. (standards pro udělování akreditací dle vyhlášky č. 317/2005 Sb.).

Studium je určeno učitelům, kteří vykonávají (nebo by chtěli vykonávat) funkci výchovného poradce ve škole (MŠMT, 2004). Studijní program je zaměřen na získání vědomostí a dovedností, které se projeví ve schopnostech aplikace pedagogiky a psychologie do výchovného poradenství.

Základní cíle vzdělávání:

- vývoj poradenských systémů v závislosti na teoriích pedagogiky a psychologie;
- poradenské služby v podmínkách školy a jejich zařazení do školních poradenských služeb;
- právní rámec pro výkon poradenské činnosti;
- osobnost výchovného poradce – specifika role výchovného poradce ve školním prostředí;
- školní třída, její vedení a diagnostika;
- komunikace s rodiči (osobami odpovědnými za výchovu);
- základní dovednosti vedení poradenské komunikace;
- integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami;
- kariérové poradenství;
- základní diagnostické a intervenční techniky v poradenské práci ve škole;
- žák v kontextu služeb výchovného poradce;
- monitorování evaluace a autoevaluace výchovného poradenství.

Ad 2) Studium k výkonu specializovaných činností – prevence sociálněpatologických jevů podle § 9 c)

vyhlášky č. 317/2005 Sb. (standardy pro udělování akreditací dle vyhlášky č. 317/2005 Sb.).

Studium k výkonu specializovaných činností realizované v rámci DVPP je určeno učitelům, kteří jsou (nebo by chtěli být) na pozici školního metodika prevence ve škole. Studijní program je zaměřen na získání vědomostí a dovedností, které se projeví ve schopnostech aplikace pedagogiky a psychologie, adiktologie a výstupů z nejnovějších výzkumů v oblasti prevence sociálně nežádoucích jevů.

Základní cíle vzdělávání:

Prohloubit a rozšířit vědomosti a dovednosti učitelů pro práci s dětmi s rizikem vzniku sociálně nežádoucího chování, a to jak s jednotlivcem, tak se skupinou (třídou). Připravit školní metodiky prevence tak, aby dokázali sami vyhledávat tyto žáky, doporučovat pro žáky i třídy odborné intervence, spolupracovat se školskými poradenskými zařízeními a institucemi specializovanými na práci s rizikovou mládeží.

Problematika učitelského pregraduálního vzdělávání se řídí Konceptí pregraduálního vzdělávání učitelů základních a středních škol (MŠMT 2005), která reaguje na rozdílnou strukturu a obsahy učebních plánů studentů učitelství a personální složení kateder, které toto učitelství zajišťují.

MŠMT vyšlo z předpokladů, které respektuje:

- každá vysoká škola a někdy i každá fakulta v rámci téže vysoké školy si sama stanovuje rozsah základních složek učitelství;
- realizace pedagogicko-psychologické složky učitelství se výrazně liší u téhož studijního programu a oboru mezi fakultami stejného typu;
- výstupní požadavky na studenty učitelství stejného studijního programu či stejného oboru na různých fakultách závisejí převážně na rozhodnutí příslušných kateder;
- absolvent učitelství má nedostatečnou praxi na těch školách, kde má vyučovat;
- absolvent učitelství někdy nemá ani soubornou, tím méně státní zkoušku z pedagogiky a psychologie.

Byla navržena tabulka minimálních standardů pro učitelství jako celek (Bc. + NMgr., event. Mgr.; MŠMT 2005, viz tab. 1), z které vyplývá, že oblast studia sociálních deviací lze zařadit do složky pedagogicko-psychologické, respektive do volného prostoru pro potřeby fakult. Lze jenom doufat, že se podaří přimět zástupce vysokých škol, aby při koncipování učebních plánů studijních oborů brali oblast sociálních deviací za jeden z pilířů pregraduální přípravy.

Tabulka 1 Minimální standardy pro učitelství

Označení složky	Podíl v % z celkové hodinové dotace	Podíl v kreditech
Oborově předmětová (1. aprobačního předmětu) + předmětově didaktická	60 %	180 kreditů
Oborově předmětová (2. aprobačního předmětu) + předmětově didaktická		
Pedagogicko-psychologická	minimálně 15–20 % celkového času učitelství	45–60 kreditů
Složka univerzitního základu, např. biologie, práce s počítači, filozofie	7 % celkového času učitelství	20 kreditů
Pedagogické praxe	4 týdny, tj. asi 3 % (při 14 týdnech v semestru)	10 kreditů
Mezisoučet	85–90 %	255–270 kreditů
Volný prostor pro potřeby fakult	10–15 %	30–45 kreditů
Celkem	100 %	300 kreditů

V roce 2007 proběhlo v rámci doktorského studia autora příspěvku zkoumání studijních obsahů u fakult, které připravují budoucí učitele. Nejsou

to jenom fakulty pedagogické, ale i teologické, filozofické, přírodovědecké a další. Pomocí obsahové analýzy učebních plánů (společného základu) byly

tříděny předměty do několika kategorií podle toho, jak se jejich sylabus blíží problematice prevence rizikového chování.

První kategorií jsou předměty označené jako primární, tj. předměty, které ve svém obsahu mají problematiku prevence sociálně výchovného půso-

bení explicitně danou. Druhou kategorií jsou předměty označené jako sekundární, tj. předměty, které nemají ve svém obsahu problematiku sociálních deviací přímo danou, ale jsou zde zmíněna témata, která jsou jí blízka (RVP, hodnoty, normy a další; viz tab. 2).

Tabulka 2 Problematika sociálních deviací v pregraduální přípravě učitelů

Škola × předmět	Počet zkoumaných fakult	Primární předměty	Sekundární předměty
Pedagogické fakulty 9+1	10	39 (27V, 12PV)	94
„Teologické fakulty“	5	0	15
Ostatní fakulty	13	0	11

V = volitelný předmět, PV = povinně volitelný předmět

ZÁVĚRY A DOPORUČENÍ

Výsledky přinášejí zajímavou informaci o pregraduální přípravě učitelů. Zjistili jsme, že příprava na pedagogických fakultách je nesrovnatelně lepší co do početnosti předmětů primárních a sekundárních než na fakultách ostatních. Na základě výsledků lze zobecnit, že předměty, které jsme si vymezili jako primární, se ani v jednom typu škol nevyskytují více než předměty sekundární. Je zřejmé, že teologické fakulty se zaměřují především na práci s ovlivňováním hodnot a norem.

Přírodovědecké a filozofické fakulty se problematice pedagogické a psychologické věnují velmi málo, problematice sociálních deviací téměř vůbec. Rizikem uvedených výsledků je možný rozpor mezi četnostmi, které jsme získali na základě studia anotací jednotlivých předmětů, a jejich skutečným obsahem a kvalitou výuky, která je obtížně zjistitelná.

Z uvedených skutečností si dovoluujeme pro pregraduální přípravu učitelů stanovit soubor návrhů:

- Navrhujeme zařadit na všech fakultách, které zajišťují učitelské vzdělávání, do povinných předmětů předmět sociální patologie, který bude v obecných rysech vymezovat problematiku sociálních deviací, a předmět prevence sociálních deviací, který vymezí problematiku prevence

v ČR a zároveň naučí studenty aktivně pracovat s preventivními programy.

- Navrhujeme zařadit na všech fakultách, které zajišťují učitelské vzdělávání, do povinně volitelných předmětů minimálně jeden předmět, jež by se zabýval problematikou aktivního zvládání problémů, které sociální deviace přináší.
- Navrhujeme zařadit na všech fakultách, které zajišťují učitelské vzdělávání, do volitelných předmětů volitelný soubor předmětů, jež by se zabývaly problematikou aktivního zvládání problémů, které sociální deviace přinášejí.
- Výše uvedenou povinnost zařazení předmětů povinných, povinně volitelných a volitelných navrhujeme včlenit do Koncepce pregraduální přípravy MŠMT. Navrhujeme včlenit problematiku prevence sociálněpatologických jevů jako samostatnou kapitolu rámcově vzdělávacích programů k dalšímu dopracování.
- V praktických činnostech přípravy učitelů ve vztahu k RVP navrhujeme zaměřit se na problematiku vytváření projektů primární prevence včetně tvorby minimálního školního preventivního programu.

LITERATURA

1. Bělík V (2007). Problematika sociálních deviací v pregraduální přípravě učitelů. Olomouc: UP v Olomouci, 150 p. Dizertační práce.
2. Bělík V, Kraus B (2011). Trendy preventivně výchovného působení v současné škole. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 7/2: 62–67.
3. Hoferková S, Šimková E (2012). Systém prevence sociálněpatologických jevů ze strany veřejné správy. *Prevence úrazů, otrav a násilí*. 8/1: 66–74.
4. Hroncová J, Kraus B (2006). *Sociálna patológia pre sociálnych pracovníkov a pedagógov*. 1. vyd. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela. ISBN 80-8083-223-4.
5. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2004). *Standardy pro udělování akreditací DVPP*. [online] Praha: MŠMT ČR. [cit. 2006-11-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/standardy-pro-udelovani-akreditaci-dvpp>.
6. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (2005). *Koncepce pregraduální přípravy učitelů základních a středních škol*. [online]. Praha: MŠMT ČR. [cit. 2005-08-30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/koncepce-pregradualni-pripravy-ucitelu-zakladnich-a-strednich-skol>
7. Skopalová J (2002). K prevenci sociálních negativ na základních školách. In: *Socialia 2002*. Hradec Králové: Gaudeamus, s. 264–270.
8. Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, v platném znění (2005). [online] [cit. 2007-04-21]. In *Sbírka zákonů České republiky*, částka 111, s. 5654–5674. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?ty-pe=c&id=4709>

✉ Kontakt:

PhDr. Václav Bělík, Ph.D., Rokitanského 62, 500 03 Hradec Králové III

E-mail: vaclav.belik@uhk.cz